

Lesexpres Tsjechisch

basisgrammatica en oefeningen

Dr. Bart-Jan Hommes

Bart-Jan Hommes

Lesexpres Tsjechisch
Basisgrammatica en oefeningen

1e druk

Foto op de omslag

Martin Dobeš (dobinho@seznam.cz),
Lukáš Bíba (lukas.biba@gmail.com).

Dit boek is uitgegeven door

Essmod Publishing, Delft.
Contact: info@lesexpres.nl

ISBN 978-90-821446-3-5

NUR 110

© 2014, Essmod Publishing

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord

Je hebt je dus voorgenomen om Tsjechisch te leren en je keuze is daarbij gevallen op dit leerboek. Dank je wel voor die keuze. Van mijn kant heb ik mijn uiterste best gedaan om het Tsjechisch zo toegankelijk mogelijk uit te leggen. Want, laat ik meteen eerlijk zijn: Tsjechisch is geen eenvoudige taal. Gelukkig helpt het boek je stap voor stap door middel van uitleg, woordenschat, oefeningen en antwoorden. Bovendien vind je uitgebreide ondersteuning op de website www.lesexpres.nl/tsjechisch.

Mijn belangstelling voor het Tsjechisch is ontstaan in de zomer van 1995, toen ik in Praag studeerde. Er was op dat moment naar mijn weten geen Nederlandstalig lesmateriaal, waardoor ik was aangewezen op Engelstalige leerboeken. Vanaf dat moment heb ik me voorgenomen een leerboek te schrijven. In 2014 was het eindelijk zover, het leerboek en de onlinecursus Tsjechisch zagen het levenslicht.

In het bijzonder bedank ik **Lucie Dobešová**. Zij heeft alle conceptteksten, oefeningen en antwoorden uitgebreid gereviewed en verbeterd. Dank ook aan alle studenten van de onlinecursus die hebben bijgedragen in de vorm van review en correcties.

Je kunt het boek zelfstandig gebruiken, of in combinatie met de onlinecursus op www.lesexpres.nl/tsjechisch. De onlinecursus bevat dezelfde lesteksten, oefeningen en antwoorden, maar dan in digitale vorm. Op de website kun je de woordenschat en grammatica online oefenen en de uitspraak beluisteren. Je kunt bovendien met forum of chat contact leggen met de andere studenten die zijn ingeschreven.

Ik wens je veel plezier en inspiratie bij het bestuderen van dit boek.

Dr. Bart-Jan Hommes
Delft, 3 januari 2014

Inhoudsopgave

Voorwoord	i
Les 1	1
Inleiding	1
Alfabet en uitspraak.....	1
Uitspraak en klemtoon	2
Les 2	3
Woordenschat	3
Persoonlijke voornaamwoorden	3
Het werkwoord 'zijn': být.....	4
Zelfstandig naamwoord	4
Vraagwoorden kdo? en co?.....	5
Het woordje to	5
Oefeningen.....	5
Les 3	7
Woordenschat	7
Bijvoeglijk naamwoord	7
Werkwoorden tegenwoordige tijd: Groep 1 en 2	8
Het werkwoord mít ('hebben').....	9
Perfect vs. Imperfect.....	9
Oefeningen.....	9
Les 4	12
Woordenschat	12
Korte inleiding naamvallen	12
De locatief.....	13
Voorzetsels na en v en locatief.....	15
Alle voorzetsels van de locatief	15
Het werkwoord stát ('staan', 'kosten')	16
Oefeningen.....	16
Les 5	18
Woordenschat	18
Werkwoorden tegenwoordige tijd: groep 3.....	18
Werkwoorden tegenwoordige tijd: groep 4.....	19
Iets over woordvolgorde	20
Oefeningen.....	20
Les 6	22
Woordenschat	22
De accusatief.....	22
werkwoorden jít en jet.....	25
Het werkwoord jíst (eten)	26
Oefeningen.....	26
Les 7	29
Woordenschat	29
Het wederkerend voornaamwoord se, si	29

Meervoud	30
Tellen van één tot vier	32
Getal en werkwoord	33
Oefeningen.....	33
Les 8: Herhaling	35
Woordenschat	35
Oefeningen.....	36
Les 9	39
Woordenschat	39
Perfect vs. imperfect werkwoord	40
Toekomstige tijd	42
Oefeningen.....	44
Les 10.....	47
Woordenschat	47
Meer over de accusatief	47
Zelfstandig gebruikte bijvoeglijk naamwoorden	50
Oefeningen.....	51
Les 11.....	52
Woordenschat	52
Verleden tijd.....	52
jsi, jsem, jsme of jste op de tweede positie in de zin.....	54
jít en jet verleden tijd	55
Samentrekking met se en si.....	55
Oefeningen.....	55
Les 12.....	59
Woordenschat	59
De genitief	59
Oefeningen.....	62
Les 13.....	65
Woordenschat	65
Meervoud accusatief.....	65
vergrotende en overtreffende trap	66
Oefeningen.....	69
Les 14.....	72
Woordenschat	72
Het bezittelijk voornaamwoord	72
Genitief meervoud	74
Aanwijzende voornaamwoorden.....	75
Oefeningen.....	76
Les 15.....	79
Woordenschat	79
Getallen	79
Oefeningen.....	82
Les 16: Herhaling.....	85

Woordenschat	85
Oefeningen.....	85
Les 17.....	88
Woordenschat	88
De datief	88
Oefeningen.....	90
Les 18.....	93
Woordenschat	93
Rangtelwoorden	93
Klokkijken	94
Oefeningen.....	96
Les 19.....	98
Woordenschat	98
Modale hulpwerkwoorden	98
Oefeningen.....	101
Les 20.....	104
Woordenschat	104
Meer datief.....	104
Oefeningen.....	106
Les 21.....	109
Woordenschat	109
Vervolg genitief.....	109
Bijvoeglijk naamwoord locatief.....	111
Oefeningen.....	111
Les 22.....	113
Woordenschat	113
De datum	113
Bezittelijk voornaamwoord meervoud	115
Oefeningen.....	116
Les 23.....	118
Woordenschat	118
De instrumentalis	118
Oefeningen.....	122
Les 24: Herhaling.....	124
Woordenschat	124
Oefeningen.....	124
Les 25.....	127
Woordenschat	127
Bijwoorden	127
Oefeningen.....	130
Les 26.....	133
Woordenschat	133
Meer instrumentalis	133

kam, kde, odkud + antwoorden met voorzetsels	135
Oefeningen.....	135
Les 27.....	138
Woordenschat	138
De vocatief	138
Gebiedende wijs	139
Oefeningen.....	140
Les 28.....	142
Woordenschat	142
Bijzinnen met že	142
Bijzinnen met aby	143
Het woordje který en bijvoeglijke bijzinnen.....	144
Oefeningen.....	145
Les 29.....	147
Woordenschat	147
De voorwaardelijke wijs	147
Ireële en hypothetische condities: kdyby + verleden tijd	148
Reële condities met jestli.....	149
Vragen in de indirecte rede met jestli.....	149
Oefeningen.....	150
Les 30.....	152
Woordenschat	152
voegwoorden en tijdsafhankelijkheid	152
Oefeningen.....	154
Antwoorden op de oefeningen.....	156

Les 1

Inleiding

Tsjechisch is een mooie, maar moeilijke taal om te leren. De taal behoort tot de Slavische talen en dateert uit de elfde eeuw. Belangrijk kenmerk is, dat woorden worden veranderd met voorvoegsels en achtervoegsels al naar gelang de rol in de zin. In het Nederlands lossen we dit veel vaker op met losse woorden, voorzetsels en de plaats van een woord in de zin. Een voorbeeld van een achtervoegsel: Een **hotel** is een 'hotel'. Ga je 'Ik ben in een hotel', dan zeg je **Jsem v hotelu**. Voorbeeld van een voorvoegsel: **jdu** betekent 'ik ga'. Als je **pů** er voor plakt, krijg je het woord **půjdu**, wat 'ik zal gaan' betekent.

Belangrijkste eigenschappen van de taal:

- Elk zelfstandig naamwoord is mannelijk, vrouwelijk of onzijdig
- Er zijn zeven naamvallen die elk eigen uitgangen geven aan woorden
- Er zijn werkwoordgroepen die verschillend vervoegd worden
- Het alfabet is Latijns (zoals het Nederlands) maar kent veel accenten
- De uitspraak komt redelijk overeen met dat wat is geschreven

Alfabet en uitspraak

Zoals gezegd, het Tsjechisch gebruikt het ons bekende alfabet, aangevuld met letters die een bijzonder accent krijgen. Laten we maar eenvoudig beginnen met de letters die we kennen. De uitspraak komt meestal grofweg overeen met het Nederlands. Als dat niet zo is, dan heb ik in de kolom 'nl' de Nederlandse uitspraak toegevoegd.

	voorbeeld	nl	voorbeeld	nl
a	vlak (trein)		n nový (nieuw)	
b	banka (bank)		o rodina (familie)	'oh'
c	ovoce (fruit)	'ts'	p pravda (waarheid)	
d	dobrý (goed)		q quasi (quasi)	
e	pes (hond)		r rohlík (broodje)	
f	fakulta (faculteit)		s slovo (woord)	
g	garáž (garage)	'k'	t tam (daar)	
h	hotel (hotel)		u ulice (straat)	'oe'
i	list (blad)	'ie'	v pivo (bier)	'w'
j	 jídlo (eten)		w idem als v	
k	kapr (karper)		x taxík (taxi)	
l	léto (zomer)		y myslím (ik denk)	'i'
m	matka (moeder)		z zelený (groen)	

Daarnaast heeft het Tsjechisch een aantal extra medeklinkers met een 'omgekeerd dakje' er op. Dit omgekeerd dakje op de medeklinker noem je een **háček**. Bij de 'd' en de 't' wordt in plaats van dit dakje een accent achter de letter geplaatst. De ř is letterlijk de tongbreker van het gezelschap. Een overzicht:

voorbeeld	nl	voorbeeld	nl
č čokoláda (chocolade)	'tsj'	š šest (zes)	'sj'
ď lod' (boot)	'dj'	ť chut' (smaak)	'tj'
ň oheň (vuur)	'nj'	ž žena (vrouw)	'zj'
ř kouřit (roken)	'rzj'		

Dan over naar de klinkers. Het Tsjechisch heeft korte en lange klinkers. De lange klinkers krijgen een accent dat aangeeft dat de klank langer aangehouden moet worden. Andere accenten op klinkers veranderen ook de klank van de medeklinker er voor. In de voorbeelden hieronder: **pět** spreek je dus uit als 'pjet' en **náměstí** als 'naahmjestjie'. De Tsjechische **ou** is de Nederlandse 'oo' van 'rook'. Hieronder het overzicht.

voorbeeld	nl	voorbeeld	nl
á malá (klein)	'aah'	ů dům (huis)	'oeoeh'
é velké (groot)	'eeh'	ý sýr (kaas)	'ieieh'
ě pět (vijf)	'je'	ou kouřit (roken)	'oo'
í náměstí (plein)	'jieh'	au auto (auto)	'au'
ó móda (mode)	'oh'	ú únor (februari)	oe

Uitspraak en klemtoon

De uitspraak is gelukkig vrij recht toe recht aan. Als je bovenstaande letters kunt uitspreken, kun je elk woord uitspreken. Elk woord spreek je precies zo uit als dat je het schrijft. Het is dus niet zo als in het Nederlands, dat de 'o' in 'rok' anders wordt uitgesproken dan in 'roken'. Om maar wat te noemen. De uitspraak is 1:1 met hoe je het schrijft.

Verder is het ook handig te weten dat de klemtoon op een woord in het algemeen op de eerste lettergreep valt. Wat uitzonderingen daargelaten. Die eerste lettergreep geef je dus nadruk. Dat is ook anders dan in het Nederlands, waarbij bijvoorbeeld de klemtoon in 'beloven' op de tweede lettergreep valt en bij 'padvinder' op de eerste. In het Tsjechisch is de regel: Klemtoon op de eerste lettergreep.

Les 2

Woordenschat

dobry večer	goedenavond	matka f	de moeder	stůl mi	de tafel
na shledanou	tot ziens	studentka f	de studente	zahrádka f	de tuin
žena f	de vrouw	hasič ma	de brandweerman	den mi	de dag
pivo n	het bier	být	zijn (ww)	počítač mi	de computer
dobré ráno	goedemorgen	škola f	de school	co?	wat?
auto n	de auto	Čech ma	de Tsjech	kočka f	de kat
dítě n	het kind	pekař ma	de bakker	květina f	de bloem
káva f	de koffie	dívka f	het meisje	večer mi	de avond
ahoj	hallo	profesor ma	de professor	to bw	het
Jak se máš?	Hoe gaat het?	tady bw	hier	kdo?	wie?
město n	de stad	řezník ma	de slager	most mi	de brug
kniha f	het boek	židle f	de stoel	dveře f, pl	de deur
čaj mi	de thee	otec ma	de vader	lekce f	de les
dobry den	goedendag	student ma	de student	ten	deze, dit, het (mannelijk)
Mám se dobře.	Het gaat goed.	tam bw	daar	myš f	de muis
muž ma	de man	doma bw	thuis	okno n	het raam
mléko n	de melk	křeslo n	de fauteuil	cvičení n	de oefening
				tamten	die, dat (mannelijk)

ma = mannelijk levend zelfst.nw., mi = mannelijk niet levend,
f = vrouwelijk, n = onzijdig, pl = altijd meervoud, bw = bijwoord

Persoonlijke voornaamwoorden

Mooi zo, je hebt de weg naar les 2 gevonden. Na deze les zul je al meteen in staat zijn heel simpele zinnen te maken in het Tsjechisch. Zinnen met een persoonlijk voornaamwoord, een werkwoord en een zelfstandig naamwoord er in.

Laten we beginnen met wat persoonlijke voornaamwoorden. Persoonlijke voornaamwoorden zijn woorden als 'ik', 'jij', 'hij', 'zij', 'het', 'jullie', et cetera. Onderstaand zie je de Tsjechische vertaling van deze woorden:

Persoonlijk voornaamwoord	enkelvoud		meervoud	
persoon				
1e persoon	já	ik	my	wij
2e persoon	ty	jij	vy	jullie
3e persoon, mannelijk	on	hij	oni	zij
3e persoon, vrouwelijk	ona	zij	ony	zij
3e persoon, onzijdig	ono	het	ona	zij

De 2e persoon enkelvoud **ty** gebruik je alleen bij personen die je goed kent, zoals familie en vrienden, kinderen en huisdieren. Gebruik de 2e persoon meervoud **vy**, als je iemand aanspreekt die je niet kent (het Nederlandse 'U') of bij meerdere personen (het Nederlandse 'jullie').

Het werkwoord 'zijn': **být**

In een zin is een werkwoord nodig. Laten we beginnen met een vertaling van het werkwoord 'zijn', in het Tsjechisch: **být**. Zoals in veel talen is dit een onregelmatig werkwoord. De vervoeging van **být** bij de verschillende persoonlijke voornaamwoorden is als volgt:

het werkwoord 'zijn': **být**

persoon	enkelvoud		meervoud	
1e persoon	já jsem	ik ben	my jsme	wij zijn
2e persoon	ty jsi	jij bent	vy jste	jullie zijn
3e persoon	on, ona, ono je	hij, zij, het is	oni, ony, ona jsou	zij zijn

En hieronder de ontkennende vorm van het werkwoord 'zijn': **nebýt**. Het wordt gevormd door overal **ne** voor te zetten. De enige uitzondering is de 3e persoon enkelvoud: **není**:

de ontkenning van 'zijn': **nebýt**

persoon	enkelvoud		meervoud	
1e persoon	já nejsem	ik ben niet	my nejsme	wij zijn niet
2e persoon	ty nejsi	jij bent niet	vy nejste	jullie zijn niet
3e persoon	on, ona, ono není	hij, zij, het is niet	oni, ony, ona nejsou	zij zijn niet

Zelfstandig naamwoord

Zelfstandige naamwoorden zijn woorden om dingen mee aan te duiden. Het zijn woorden als 'huis', 'stad', 'fiets', 'student', et cetera. Vaak kun je er een bepaald lidwoord 'de' of 'het' voor zetten, zoals in: 'de auto', 'het huis', et cetera.

Het Tsjechisch kent ook zelfstandig naamwoorden. Ze zijn ingedeeld in mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woorden. Je kunt er eventueel het aanwijzend voornaamwoord: **ten** (mannelijk), **ta** (vrouwelijk) of **to** (onzijdig) voor zetten. Dit woordje komt ongeveer overeen met het Nederlandse 'het' of 'dit', maar het is meestal niet nodig dit te gebruiken:

Tsjechisch	Nederlands	geslacht
ten muž	de man	mannelijk
ten kamarád	de vriend	mannelijk
ta žena	de vrouw	vrouwelijk
ta kamarádka	de vriendin	vrouwelijk
to auto	de auto	onzijdig
to město	de stad	onzijdig

Het is overigens zeker niet gebruikelijk om in het Tsjechisch lidwoorden te gebruiken. Dus **Student je doma.** betekent: 'De student is thuis.' en **Já jsem student.** betekent 'Ik ben een student.'

Je kunt het geslacht van een zelfstandig naamwoord in het algemeen afleiden van de laatste letter van het woord. Hiervoor gelden de volgende regels:

- Zelfstandig naamwoorden eindigend op **-o** en **-í** zijn onzijdig: **město** (stad), **auto** (auto)
- Woorden eindigend op **-a** zijn meestal vrouwelijk: **řeka** (rivier), **žena** (vrouw), en heel soms mannelijk: **turista** (toerist)
- Woorden eindigend op een medeklinker zijn in het algemeen mannelijk: **pán** (heer), **hrad** (burcht) en heel soms vrouwelijk: **tramvaj** (tram)
- Woorden eindigend op **-e** kunnen mannelijk, vrouwelijk of onzijdig zijn: **soudce** (rechter, mannelijk), **růže** (roos, vrouwelijk), **dítě** (kind, onzijdig)

Vraagwoorden kdo? en co?

Het vraagwoord **Kdo?** betekent "Wie?" en het vraagwoord **Co?** betekent "Wat?". Je plaatst dit woord net als in het Nederlands aan het begin van een vraagzin. Bijvoorbeeld: **Kdo mluví česky?** = "Wie spreekt er Tsjechisch?" en **Co děláš?** = "Wat doe je?".

Het woordje to

Het woordje **to** wordt ook gebruikt om 'het' of 'dit' aan te duiden, als onbekend is over welk geslacht het gaat, en zelfs als het niet duidelijk is of het over dingen of personen gaat. Je komt het tegen in vragen als **Kdo je to?** "Wie is het?" of **Co je to?** "Wat is het?", waarbij het antwoord is: **To je ...** "Het is ..." of ontkennend: **To není ...** "Het is niet ...".

Oefeningen

2.1. persoonlijk voornaamwoord

Vertaal het persoonlijk voornaamwoord:

1. hij	6. het
2. jullie	7. zij (meervoud, vrouwelijk)
3. zij (enkelvoud)	8. jij
4. zij (meervoud, mannelijk)	9. wij
5. ik	10. zij (meervoud, onzijdig)

2.2. het werkwoord zijn

Vertaal met pers.vnw. + een vorm van 'zijn':

1. ik ben	6. zij (onzijdig) zijn
2. het is	7. hij is
3. zij (vrouwelijk) zijn	8. jullie zijn
4. jij bent	9. zij is
5. wij zijn	10. zij (mannelijk) zijn

2.3. maak ontkennend

Maak ontkennend:

1. on je	4. oni jsou	7. ony jsou
2. vy jste	5. já jsem	8. ty jsi
3. ona je	6. ono je	9. my jsme
		10. ona jsou

2.4. vertaal naar het Nederlands

Vertaal:

1. Já jsem student.	7. Ona je matka.
2. Jsou tam?	8. Tady nejsou.
3. Kdo je ten muž?	9. Je žena doma?
4. On je Čech.	10. My jsme doma.
5. Já nejsem dívka.	11. Kdo je to?
6. Co je to?	

2.5. vertaal naar het Tsjechisch

Vertaal:

1. Jij bent niet hier.	6. Zij is geen studente.
2. U bent bakker.	7. Is de vrouw hier?
3. Het is een school.	8. Ben jij professor?
4. Hij is geen brandweerman.	9. Jullie zijn niet daar.
5. Het is geen auto.	10. Moeder is daar.

Les 11

Woordenschat

jaký bv	wat voor een, welke	kadeřník ma	de kapper	blůza f	de blouse
cukrárna f	de banketwinkel, taartjeswinkel	drogerie f	de drogist	kravata f	de (strop)das
cigareta f	de sigaret	galerie f	de galerie	rukavice f	de handschoen
knihkupectví n	de boekhandel	kabelka f	de handtas, de damestas	vyměnit p	ruilen, wisselen
hrát im	spelen	ponožka f	de sok	prádlo n	de was (kleding)
jméno n	de naam	banka f	de bank	klobouk mi	de hoed
trafika f	de sigaren winkel	pekařství n	de bakkerij	kostým mi	het kostuum, mantelpak
obchodní dům mi	het warenhuis	džiny f, pl	de spijkerbroek	sako n	het jasje, colbert
chtít im	willen	obuv mi	de schoen	bavlněný bv	katoenen
kouřit im	roken	koruna f	de kroon	košile f	het overhemd
časopis mi	het tijdschrift	potravina f	het levensmiddel	nosit im	dragen (van kleding)
zlatnictví n	de juwelier	pokladna f	de kassa, het verkooppunt	sukně f	de rok
prosim	alsjeblieft	kadeřnictví mi, zb	de kapsalon	kožený bv	leren
trochu bw	een beetje	dárek mi	het geschenk, cadeau	čepice f	de muts, pet
pohlednice f	de ansicht kaart	drobná n, pl	het kleingeld, wisselgeld	plavky f, pl	het badpak, zwembroek
oděv mi	de kleding	brýle f, pl	de bril	šortky	de korte broek

Verleden tijd

De stam die je nodig hebt om het werkwoord te vervoegen in de verleden tijd is het héle werkwoord, waarbij de laatste t een **l** wordt. De stam van **dělat** (doen) om verleden tijd te vormen is dus: **dělal**. Vervolgens werkt de verleden tijd als volgt:

Vorming van de verleden tijd (enkelvoud)

vorming	resultaat	betekenis
já dělal jsem	= dělal jsem	Ik deed (mannelijk)
já dělal -a jsem	= dělala jsem	Ik deed (vrouwelijk)
ty dělal jsi	= dělal jsi	Jij deed (mannelijk)
ty dělal -a jsi	= dělala jsi	Jij deed (vrouwelijk)
on dělal	= dělal	Hij deed
ona dělal -a	= dělala	Zij deed
ono, to dělal -o	= dělalo	Het deed

Vorming van de verleden tijd (meervoud)

my	dělal	-i jsme	= dělali jsme	Wij deden (mannelijk)
my	dělal	-y jsme	= dělaly jsme	Wij deden (vrouwelijk)
vy	dělal	jste	= dělal jste	U deed (mannelijk)
vy	dělal	-a jste	= dělala jste	U deed (vrouwelijk)
vy	dělal	-i jste	= dělali jste	Jullie deden (mannelijk)
vy	dělal	-y jste	= dělaly jste	Jullie deden (vrouwelijk)
oni	dělal	-i	= dělali	Zij deden (mannelijk)
ony	dělal	-y	= dělaly	Zij deden (vrouwelijk)
ona	dělal	-a	= dělala	Zij deden (onzijdig)

Hierboven heb je gezien hoe je van het werkwoord **dělat** de stam **dělal** maakt. Dit werkt zo voor werkwoorden van groep 1 t/m 3. Met andere woorden, bij werkwoorden eindigend op **-at**, **-it**, **-et** en **-ovat**. In alle gevallen haal je de **t** er af en zet je er een **-l** achter.

Let op, werkwoorden eindigend op **-át**, **-ít**, **-ýt** krijgen resp. **-al**, **-il** en **-yl** en verliezen dus het accent op de **a** en **i**. Dus: **psát** (schrijven) wordt **psal**, **pít** wordt **pil** en de verleden tijd van **být** (zijn) is **byl**. Dus, **byl jsem** = "Ik was", **byla** = "Zij was." In het algemeen verliest het werkwoord hier dus het accent, behalve bij een aantal uitzonderingen op de regel (zie hieronder).

Uitzondering: accent blijft

-át wordt **-ál**

bát se wordt **bál se** (bang zijn voor)
hrát wordt **hrál** (spelen)
přát si wordt **přál si** (wensen)
smát se wordt **smál se** (lachen)
stát wordt **stál** (staan)

-ít wordt **-el**

chtít wordt **chtěl** (willen)
mít wordt **měl** (hebben)
otevřít wordt **otevřel** (openen)
umřít wordt **umřel** (overlijden)

Bij werkwoorden eindigend op **-nout** wordt in het algemeen **-nout** vervangen door **-nul**, als de laatste lettergreep eindigt op een klinker. Dus:

- **minout** (missen, in de context: "het doel missen") wordt **minul** omdat **mi** op een klinker eindigt
- **plynout** (stromen) wordt **plynul** omdat **ply** op een klinker eindigt

Echter, als de laatste lettergreep niet met een klinker eindigt, dan wordt **-nout** in het algemeen vervangen door een enkele **-l**. Dus:

- **řeknout** (zeggen) wordt **řekl**
- **vládnout** (besturen) wordt **vládl**

Les 19

Woordenschat

mocht im	kunnen, overwegen te	opera f	de opera	centrum n	het centrum
dirigent ma	de dirigent	jednolůžkový de	de	umění n	de kunst
spropitné	de fooi	pokoj mi	eenpersoons kamer	komponovat im	componeren
motocyklový závod mi	de motorcross	oblíbený bv	geliefd, populair	vinárna f	het wijnhuis
muset im	moeten	řídít im	besturen, leiden, dirigeren	cestovní kancelář f	het reisbureau
večeře f	het diner	motorka f	de motorfiets	divadelní hra f	het toneelspel
průvodčí ma, zb	de conducteur	orloj mi	de astrononische klok	metropole f	de metropool
letadlo n	het vliegtuig	hlavní role f	de hoofdrol	vinný sklípek mi	de wijnkelder
smět im	mogen	poschodí n	de verdieping, etage	vstupenka f	het toegangsbewijs, het entreebiljet
večeřet im	dineren	sál mi	de zaal	výstava f	de expositie, tentoonstelling
vrátná	portier (vrouw)	adresa f	het adres	opereta f	de operette
lod' f	het schip, de boot	hra f	het spel	komedie f	de comedy
umět im	kunnen, in staat zijn	přízemí n	de begane grond	bazén mi	het zwembad
vrátný	de portier (man)	muzeum n	het museum	katedrála f	de kathedraal
pokojská	het kamermeisje	dvoulůžkový pokoj mi	de tweepersoons kamer	památník mi	het monument, gedenkteken
kolo n	de fiets				
klasický bv	klassiek				
řada f	de rij				

Modale hulpwerkwoorden

Modale hulpwerkwoorden zijn werkwoorden als "kunnen", "mogen", "willen", "moeten". Je gebruikt ze vaak in combinatie met een ander werkwoord: "Ik kan praten.", "Ik mag drinken.", "Ik moet mijn kamer opruimen.". In het Tsjechisch is dit niet veel anders. De modale hulpwerkwoorden die we hier behandelen zijn:

- **chtít** "willen"
- **muset** "moeten"
- **smět** "mogen"
- **umět** "kunnen"
- **mocht** "kunnen"

De werkwoorden **umět** en **mocht** betekenen beide "kunnen". Het werkwoord **umět** betekent dat je iets beheerst, dat je weet hoe je iets moet doen, dat je het ooit hebt geleerd. Dus: "Ik kan Tsjechisch spreken" je weet hoe het moet, of "Ik kan niet zwemmen", ik weet niet hoe dat moet.

Het werkwoord **mocet** betekent dat je het sowieso beheerst, je weet hoe je het moet doen, maar het gaat er nu om de mogelijkheid het te doen of niet. Bijvoorbeeld: "Ik kan morgen werken." Je weet uiteraard hoe je moet werken. Het gaat er om of je het morgen wel of niet doet. "Ik kan morgen niet zwemmen." betekent niet dat je het morgen ineens verleerd bent, het betekent dat je iets anders gaat doen.

Het werkwoord **mít** betekent in beginsel "hebben" en kan worden gebruikt om "zou moeten" uit te drukken.

Het werkwoord chtít

Het werkwoord **chtít** betekent "willen". Je gebruikt het ook vaak om iemand te vragen iets te doen: **Chceš ...?** "Wil je ...?". Mog mooier en beleefder is zo'n verzoek in de verleden tijd: **Chtěl byste ...?** "Zou u willen ...?"

Modaal werkwoord chtít: willen

pers.	enkelvoud		meervoud	
1e	já <i>chci</i> mluvit	ik <i>wil</i> praten	my <i>chceme</i> mluvit	wij <i>willen</i> praten
2e	ty <i>chceš</i> mluvit	jij <i>wil</i> praten	vy <i>chcete</i> mluvit	jullie <i>willen</i> praten
3e	on <i>chce</i> mluvit	hij <i>wil</i> praten	oni <i>chtějí</i> mluvit	zij <i>willen</i> praten

Na het hulpwerkwoord kan meteen een infinitief volgen:

- **Chci hrát tenis.** = Ik wil tennis spelen.
- **Co chceš dělat?** = Wat wil je doen?
- **Chci být sám.** = Ik wil alleen zijn.
- **Jestli chceš, můžeš hrát fotbal.** = Als je wilt kun je gaan voetballen.
- **Chtěl bych mluvit s Bartem.** = Ik zou graag met Bart spreken.

Of een bepaald object in de accusatief:

- **Chci nové auto.** = Ik wil een nieuwe auto.
- **Chceš kávu?** = Wil je koffie?
- **Já tu knihu nechci.** = Ik wil het boek niet.

Het werkwoord muset

Het werkwoord **muset** drukt een absoluut moeten uit. Je bent echt genooddaakt iets te doen: **Musím studovat.** "Ik moet studeren."

Modaal werkwoord muset: moeten

pers.	enkelvoud		meervoud	
1e	já <i>musím</i> mluvit	ik <i>moet</i> praten	my <i>musíme</i> mluvit	wij <i>moeten</i> praten
2e	ty <i>musíš</i> mluvit	jij <i>moet</i> praten	vy <i>musíte</i> mluvit	jullie <i>moeten</i> praten
3e	on <i>musí</i> mluvit	hij <i>moet</i> praten	oni <i>musí</i> mluvit	zij <i>moeten</i> praten

Les 21

Woordenschat

porce f	de portie	sýr mi	de kaas	špenát mi	de spinazie
litr mi	de liter	nůž mi	het mes	rýže f	de rijst
sáček mi	het zakje	pizza f	de pizza	omeleta f	de omelet
máslo n	de boter	kuřecí maso n	kippenvlees	objednat p	bestellen
balíček mi	het pakketje	vodní meloun mi	de water meloen	cukr mi	de suiker
čtvrtina f	de kwart	voda f	het water	džem mi	de jam
kilo	de kilo	čokoláda f	de chocolade	toust mi	de toast
kostka f	het klontje	hrníček mi	het kopje	míchat im	roeren, mengen
šálek	het kopje	česnek mi	de knoflook	pepř mi	de peper
kousek mi	het stukje	lžíce f	de lepel	hořčice f	de mosterd
láhev f	de fles	limonáda f	de limonade	sladkost f	het snoep
půl mi	de helft	palačinka f	de pannenkoek	kousnout im	bijten
sklenice f	het glas	brokolice f	de broccoli	tácek mi	het dienblad
část f	het deel	vidlička f	de vork	vejce n	het ei
hrnek mi	de beker	pomerančový džus mi	de sinaas appelsap	sůl f	het zout
taška f	de tas			polknout p	slikken
polévka f	de soep				

Vervolg genitief

getallen + grootheid + object: genitief enkelvoud

De uitdrukkingen als "een beker koffie", "een glas melk", "een stukje taart", "een kilometer weg" zijn in de vorm grootheid (beker, glas, et cetera) + object (koffie, melk, et cetera). Het object staat hier altijd in de genitief enkelvoud. Grootheden kunnen o.a. de volgende zijn:

grootheden met genitief

balíček ...	een pakketje ...	kus ...	een stuk ...
porce ...	een portie ...	list ...	een blaadje ...
čtvrťka ...	een kwart ...	láhev ...	een fles ...
hrnek ...	een beker ...	litr ...	een liter ...
kilo ...	een kilo ...	půl ...	een halve ...
kilometr ...	een kilometer ...	sáček ...	een tas ...
kostka ...	een klontje ...	sklenice ...	een glas ...

Je kunt hierbij allerlei voorbeelden bedenken:

- **kus sýra** = een stuk kaas
- **kus papíru** = een stuk papier

Les 28

Woordenschat

králík ma	het konijn	ovce f	het schaap	plaz ma	de reptiel
zlatá rybka f	de goudvis	tele n	het kalf	mňoukat im	miauwen
stádo n	de kudde	všežravec ma	de omnivoor	mazlíček ma	het huisdier
žába f	de kikker	divoký bv	wild	kůň ma	het paard
krysa f	de rat	beran ma	de ram	mečet im	blaten
hlemýžď' ma	de slak	čumák f	de snuit	zamňoukat p	miauwen
štěně n	de puppy	býložravec ma	de herbivoor	žirafa f	de giraffe
motýl ma	de vlinder	hříbě n	het veulen	doporučovat im	aanbevelen
morče n	de cavia	jehně n	het lam	dovolovat im	toestaan
křídlo n	de vleugel	tygr ma	de tijger	zakazovat im	verbieden
had ma	de slang	samice f	het vrouwtje (bij dieren)	krokodýl ma	de krokodil
masožravec ma	de carnivoor	hřebec ma	de hengst	doporučit p	aanbevelen
křeček ma	de hamster	štěkat im	blaffen	dovolit p	toestaan
kachna f	de eend	bučet im	loeien	zakázat p	verbieden
želva f	de schildpad	zebra f	de zebra	velbloud ma	de kameel
poník ma	de pony	kobyla f	de merrie	prosit im	smeken
kráva f	de koe	zaštěkat p	blaffen	navrhovat im	voorstellen
savec ma	het zoogdier	domestikovaný huis- bv	huis-	slon ma	de olifant
samec ma	het mannetje (bij dieren)	vůl ma	de stier	proprosit p	smeken
				navrhnout p	voorstellen

Bijzinnen met že

Tot nu toe hebben we het in deze cursus over zgn. *enkelvoudige* zinnen gehad. Dit zijn zinnen die één onderwerp hebben en één werkwoord dat wordt vervoegd in overeenstemming met het onderwerp. De twee zinnen hieronder zijn enkelvoudige zinnen:

- **Ona něco říká.** - "Zij zegt iets."
- **Ten stařec pracuje v jídelně.** - "De oude man werkt in de kantine."

Naast *enkelvoudige zinnen* zijn er ook *samengestelde zinnen*. Dit houdt in dat je twee enkelvoudige zinnen samenvoegt tot één samengestelde zin. Daarin is altijd één woord in de hoofdzin te vervangen door een bijzin. Het resultaat is een samengestelde zin met daarin dus ook twee werkwoorden. In deze les beginnen we met een eenvoudige vorm van een samengestelde zin, namelijk hoofdzin + **že** + bijzin. En dat werkt als volgt:

- A: **Ona něco říká.** - "Zij zegt iets."
- B: **Ten stařec pracuje v jídelně.** - "De oude man werkt in de kantine."
- A+B: **Ona říká, že ten stařec pracuje v jídelně.** - "Zij zegt, dat de oude man in de kantine werkt."

Een bijzin die begint met **že** komt meestal voor bij een hoofdzin met het werkwoord **říkat** (zeggen) om daarmee de 'indirecte' rede aan te geven: "Hij zei dat ...". Andere werkwoorden en constructies die vaak voorkomen zijn:

werkwoorden met že					
imperfect	perfect	betekenis	imperfect	perfect	betekenis
myslet	promyslet	denken	slyšet	uslyšet	horen
psát	napsat	schrijven	vidět	uvidět	zien
říkat	řít	zeggen	znát	poznát	weten
být rád		blij zijn dat ...	být si jist		zeker zijn dat ...

Voorbeelden:

- **Řekl mi, že to auto není drahé.** = "Hij zei mij, dat die auto niet duur is."
- **Myslím, že ta malba není stará.** = "Ik denk dat dat schilderij niet oud is."
- **Víme, že je Petr v Praze.** = "Wij weten dat Peter in Praag is."
- **Jsem ráda, že ten dopis chápete.** = "Ik ben blij dat jullie de brief begrijpen."

Waarbij nog opgemerkt kan worden dat **říkat** "zeggen" veelvuldig gevolgd wordt door een persoonlijk voornaamwoord in de datief, zoals in het eerste voorbeeld: **řekl mi, že ...** = "Hij zei tegen mij, dat ..."

Bijzinnen met aby

Eerder hebben we bijzinnen behandeld die je maakt met het woordje **že**. Als voorbeeld noemden we daarbij **Ona říká, že ten stařec pracuje v jídelně.** - "Zij zegt, dat de oude man in de kantine werkt." Het woordje **že** gebruik je als vertaling van het Nederlandse 'dat', en met name als het gaat om het weergeven van een feit. Als het echter om een verzoek, advies, wens, et cetera gaat, dan gebruiken we niet **že** maar een vorm van **aby**:

- **Ona říká, že ten stařec pracuje v jídelně.** - "Zij zegt, dat de oude man in de kantine werkt."
- **Ona chce, aby stařec pracoval v jídelně.** - "Zij wil, dat de oude man in de kantine werkt."

Het woordje **aby** is een woordje dat, afhankelijk van de persoon waar het in de bijzin over gaat, vervoegd wordt. In bovenstaand voorbeeld gaat het om de **starý muž**, of te wel de 3e persoon enkelvoud en blijft **aby** onvervoegd. In andere gevallen moet je **aby** als volgt vervoegen:

Vervoeging van aby						
	enkelvoud			meervoud		
1e persoon	abych čekal	... dat ik wacht		abychom čekali	... dat wij wachten	
2e persoon	abys čekal	... dat jij wacht		abyste čekali	... dat jullie wachten	
3e persoon	aby čekal	... dat hij wacht		aby čekali	... dat zij wachten	

Antwoorden op de oefeningen

2.1. persoonlijk voornaamwoord

1. on	4. oni	7. ony
2. vy	5. já	8. ty
3. ona	6. ono	9. my
		10. ona

2.2. het werkwoord zijn

1. já jsem	4. ty jsi	7. on je
2. ono je	5. my jsme	8. vy jste
3. ony jsou	6. ona jsou	9. ona je
		10. oni jsou

2.3. maak ontkennend

1. on není	6. ono není
2. vy nejste	7. ony nejsou
3. ona není	8. ty nejsi
4. oni nejsou	9. my nejsme
5. já nejsem	10. ona nejsou

2.4. vertaal naar het Nederlands

1. Ik ben student.	7. Zij is moeder.
2. Zijn zij daar?	8. Zij zijn niet hier.
3. Wie is die man?	9. Is de vrouw thuis?
4. Hij is Tsjech.	10. Wij zijn thuis.
5. Ik ben geen meisje.	11. Wie is dit?
6. Wat is dit?	

2.5. vertaal naar het Tsjechisch

1. Ty tady nejsi.	6. Ona není studentka.
2. Vy jste pekař.	7. Je žena tady?
3. To je škola.	8. Ty jsi profesor?
4. On není hasič.	9. Vy tam nejste.
5. To není auto.	10. Matka je tam.

3.1. geef het tegenovergestelde

1. mladý	6. velký
2. rychlý	7. čistý
3. ošklivý	8. starý
4. malý	9. černý
5. zahraniční	10. pomalý

3.2. bijv. nw. en zelfst. nw

1. místní pekař	7. velký koberec
2. rychlá myš	8. velké pivo
3. normální dítě	9. mladý otec
4. malý hasič	10. černá káva
5. malá kniha	11. ošklivé auto
6. inteligentní student	

3.3. werkwoord hebben

1. máte	5. nemáme	9. máme
2. nemá	6. má	10. nemáš
3. máš	7. nemám	11. nemají
4. mají	8. nemáte	

3.4. werkwoorden I

1. zpívám	7. má
2. slyšíte	8. neuklízím
3. nebydlíte	9. chytím
4. zpíváš	10. máme
5. slyší	11. neuklízíš
6. nebydlí	12. chytíš

3.5. werkwoorden II

1. nehledá	8. nevaříme
2. poslouchám	9. neděláte
3. mluvíte	10. zná
4. nevaří	11. nevidím
5. nehledáme	12. nedělají
6. posloucháš	13. známe
7. mluví	14. nevidíš

3.6. vertaal naar het Tsjechisch

1. Hledáme moderní obchod.
2. Ty tam neuklízíš?
3. Tady je obchod.
4. Slyšíte to černé auto?
5. Ty jsi inteligentní. Já ne.
6. Kdo má telefon?
7. Malba není stará.
8. Mladá žena uklízí špinavý jídelní stůl.
9. Bílá myš je pomalá.
10. Ona vidí bílé auto.
11. Černá kočka chytá myš.
12. Nový počítač je malý.